

Jakab György

Az iskola és a média világának integrációs lehetőségeiről

Jakab György

Az iskola és a média világának integrációs lehetőségeiről

*„...A filmszínházba épült be az iskola
Végül is mindenki jár moziba.”*

(Bródy János)

Bevezető

A most következő írás az OFI-konferencia egyik szekciójának vitaindító előadásából tartalmaz részletet. Részleteket, ugyanis itt és most legfeljebb csak az alapvető értelmezési kereteket lehet felvázolni az iskola és a média integrációs lehetőségeinek bonyolult viszonyrendszeréből. Legfőképpen azt, hogy a média közoktatási befogadása addig nem valósulhat meg releváns módon, amíg az integráció fogalmának egyoldalú és rugalmatlan felfogásában gondolkodunk. Konkrétan arról van szó, mind a mai napig adottnak és megváltoztathatatlanak gondoljuk az iskolai oktatás alapszerkezetét: egy tanár egy korcsoportos osztályt egy teremben egy 45 perces órán megtanít egy előre meghatározott tantárgyi elemre. Amikor integrációról beszélünk, akkor lényegében ebbe a keretbe próbáljuk „beleintegrálni”, belegyömöszölni a média világának jelenségeit, amelyek azonban ebből a keretből óhatatlanul ki-lógnak. A rugalmas integráció az volna, ha a diákok életében egyaránt meghatározó iskola és média kölcsönös előnyök alapján közeledne egymáshoz és egy nagyobb integrációs keretben a két elemből új minőség jönne létre. És ez ma már nagyobbraért az iskolarendszer érdeke.

Néhány szó az integráció fogalmáról és értelmezéséről

A Magyar Értelmező Kéziszótár a latin eredetű integráció fogalmáról így ír: „Az integráció fogalmának meghatározásakor kiindulhatunk abból, hogy a folyamat során több különálló rész, valamely nagyobb egészbe, egységbe illeszkedik, beolvad, egységesül.”¹ Érdekes módon azonban más szótárakban újabb jelentésárnyalatokkal bővült ez a kifejezés: az egységesülés és beilleszkedés mellett megjelent a beolvasztás, hozzácsatolás értelmezés is.² Mindez azért fontos számunkra, mert nem mindegy, hogy az integrációt különálló részek egységesülésének, összehangolódásának tekintjük, vagy pedig egy kisebb rész nagyobb egységbe történő beolvasztásának, hozzácsatolásának.

¹ Magyar Értelmező Kéziszótár I. kötet. (Szerk.: Juhász József) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.

² <http://hu.wikipedia.org/wiki/Integr%C3%A1ci%C3%B3> (Letöltés: 2013. 12. 02.)

Ezzel az értelmezési problémával már szembetalálták magukat azok a pedagógusok, akik a hátrányos helyzetű diákok társadalmi és iskolai beilleszkedésével foglalkoznak. Ők már fölvetették, hogy ha ezeket a kisebbségként definiált diákokat csupán „beillesztjük” a vélemezett többség meghatározott iskolarendszerébe, akkor ezeknek a diákoknak a „másságát” a rendszer óhatatlanul devianciaként értékeli. Tehát ebben az esetben a beilleszkedés magasabb szintje – a társadalmi integráció – a mérvadó, amelyet azonban csak oly módon lehet megvalósítani, ha az integráció eszközeként megjelenő iskolarendszer nyitottabb és befogadóbb. Nem véletlen tehát, hogy a fogyatékos tanulók esetében integráció fogalma mellé bevezettek egy másik fogalmat is, az inklúziót³, amely lehetővé teszi a „kölcsonös alkalmazkodásra épülő együttnevelést”.

Úgy gondolom, hogy az iskola és a média világának hatékony integrálása hasonló módon igényli egy közösen kialakított és kölcsönösségre épülő tágabb integrációs keret kimunkálását. Ennek középpontjában a felnövekvő nemzedékek médiatudatosságáért való összetársadalmi felelősség állhat(na). Addig azonban, amíg az iskolarendszer csupán csak „beolvasztani” akarja a média világának számára releváns elemeit, amíg a tantárgyi lobbýérdekerek felülírhatják ezt a felelősséget, addig mindez csak a „szép exigenciák művészete marad”.

Az iskola és a média világának komplex szemléletéről

Az utóbbi időben egyre többet beszélünk a média társadalmi szerepének növekedéséről, veszélyesnek tűnő jelenségeiről. Ugyanakkor azonban kérdéses, hogy tisztában vagyunk-e azoknak a kultúrtörténeti változásoknak a nagyságrendjével és mélységével, amelyek ezen a téren a társadalmi kommunikációban bekövetkeztek. A média világa ugyanis ma már nemcsak az információk pusztá közvetítő eszközeként jelenik meg, hanem alapvető társadalomszervező közegeként, amely átítatja a magánélet és a közélet valamennyi tartományát. A változások horderejét radikálisan fogalmazza meg Császi Lajos: „...a tradicionális társadalmakban az értékek nyilvános konstrukcióját elsősorban a vallás, míg a felvilágosodás után a modern tudomány, művészetek, a késő-modernitás korában pedig főleg a média és a populáris kultúra rítusai látják el”.⁴

Az információs társadalom korában tehát már nem igazán hatékony külön-külön vizsgálni az iskolarendszer és a média társadalmi szerepét és működési mechanizmusát. Sokkal célravezetőbb egységes rendszerben, komplex módon értelmezni a társadalmi kommunikáció változásait – és ezen belül a két terület szerepét és felelősségét.

A komplex megközelítés ugyanis szemléletesen megmutatja a két – eddig látszólag elkülönülő, sőt, sok esetben szembenálló – terület szerves összetartozását. Egyrészt rávilágít arra, hogy

³ „Az eltérés a fogadás (integráció) és a befogadás (inklúzió) kifejezésekkel értelmezhető. A fogadó iskolában a hátrányos helyzetű, vagy a sajátos nevelési igényű gyermek csak jelen van, különleges igényeit nem veszik figyelembe, beilleszkedését és tanulását nem segítik adekvát módon. A befogadó, inkluzív intézmény pedagógusai az egyéni differenciálás talaján az egyéni kibontakoztatás és fejlesztés szemléletét képviselik.” Ez a magyarázat az oktatási integrációt a fogadás- és befogadás együttesének tekintti (integráció-inklúzió együttese)” Csirmaz Mátyás: A közoktatásban használt fogalmaink: az „integráció”. <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=914> (Letöltés: 2013. 12. 02.)

⁴ Császi Lajos (2002): *A média rítusai*. Osiris Kiadó, pp.16.

pedagógiailag nem igazán szerencsés a diákok fejében lévő egységes kultúrát elkülöníteni iskolai és nem iskolai tudásra. Másrészt pedig jóval hatékonyabban szervezhető az iskola és a média kommunikációs munkamegosztása, ha ismerjük közvetlen egymásra hatásukat, összefüggéseiket is. Azt a folyamatot, amely során az iskolarendszer fokozatosan elveszíti korábbi tudásközvetítő monopóliumát, miközben az információk közvetítése mindinkább a decentralizált hálózati kultúrák irányába tolódik el.⁵ Ma már nyilvánvaló ugyanis, hogy a közvetlen (direkt) információközvetítés terén a digitális kultúra gyorsabban, hatékonyabban és személyre szabottabban működik, mint a hagyományos iskolarendszer információközvetítő „tanítási technológiája”. Gyakorlatilag minden ismeret könnyen elérhető az iskolán kívül, a média világában – s ezek között nagy mennyiségben vannak kiváló minőségű direkt oktatási célú anyagok is. Ez a tény tovább erősíti azt a már sokszor megfogalmazott gondolatot, hogy az információs társadalomban egyre inkább átalakul az iskola feladatrendszere: korábbi szerepeinek jelentős részét a digitális kultúra veszi át, miközben olyan feladatokra szabadul fel az iskolai idő, amelyekre eddig a tananyag-halmozódás miatt nem jutott. A hagyományos iskolafelfogás képviselői számára mindez veszteségként is felfogható, de persze lehetőségként is a közvetlen nevelésre, közösségi élmények halmozására. A hálózati kultúra közvetett, virtuális világával összevetve ugyanis ennek a valós időnek és valós térnek a legjobb felhasználási lehetősége az, ha a diákok tényleges tevékenységekre épülő tapasztalatokat és élményeket szereznek a közösségi térben.

Az egyoldalú integráció veszélyeiről

A kultúrtörténeti korszakváltás miatt tehát roppant nehéz helyzetben vannak a mai pedagógusok. Nekik ugyanis egy jövőbeli mediatisált társadalmi kommunikációra kell felkészíteniük diákjaikat, miközben ők még egy olyan kommunikációs térben szocializálódtak, amelyet nem az audiovizuális médiumok – mobiltelefon, audiovizuális sajtó, internet – határoztak meg. Ez a helyzet elsősorban abból a szempontból ellentmondásos, hogy a jelenlegi normatív beidegződésünk szerint az iskola és a média „két külön világ”, amelyek eltérő és sok esetben egymásnak ellentmondó értékrendekkel, normákkal és kommunikációs mintázatokkal rendelkeznek. Ebben a helyzetben különösen izgalmas kérdés, hogy mit is jelent a két különböző kultúra integrációja, illetve hogyan lehet közelebb hozni egymáshoz az iskola és a média világát.

Úgy gondolom, hogy a média világtól való félelmek és nehézségek túlnyomó többsége abból adódik, hogy jelenleg az integrációnak egy nagyon sajátos egyoldalú módját próbáljuk megvalósítani az iskolai médiaoktatás esetében. A 19. századi tömegoktatás szükségleteire, illetve technológiai viszonyaira épülő hagyományos iskolarendszer roppant statikus struktúrájába próbáljuk „beleintegrálni”, „belegyömöszölni” a média roppant változékony és

⁵ Manuel Castells (2005): *A hálózati társadalom kialakulása*. Gondolat-Infonia, Budapest.

komplex jelenségeit. Mindez azért is anakronisztikus, mert a diákok szocializációja terén a média ma már legalább akkora – ha nem nagyobb – szerepet játszik, mint az iskolarendszer.

Lényegében emiatt válnak integrálhatatlanná – vagy csak felszínesen integrálhatóvá – a médiára vonatkozó jelenségek az iskolában. A 19. századi tömegoktatási modell statikus és uniformizált tananyagot, állandó tanulócsoportokat, nagyjából egyirányú tudásátadást, viszonylag passzív befogadó típusú diákokat képvisel, amely nem igazán foglalkozik véden-
cei otthoni kultúrájával. Eközben a média állandóan változó tudáselemeket, differenciált tudást, kreatív készségfejlesztő gyakorlatokat, interaktív tanulási formákat kínál, jóval szé-
lesebb körű tudásbázisra építve.

Úgy gondolom tehát, hogy a média iskolai oktatására vonatkozó félelmek és bizonytalan-
ságok abból fakadnak, hogy a társadalmi kommunikáció új jelenségeit a 19. századi tömeg-
oktatás szemszögéből, régi értelmezési keretekben, korábban még érvényes fogalmakkal
próbáljuk értelmezni – könnyen lehet, hogy rosszul kérdezzük, ezért nem kapunk igazán
jó válaszokat. Ez az egyoldalú megközelítés – szűklátókörű felfogás – azért veszélyes, mert
így az iskolarendszer egyre inkább kivonja magát a társadalmi kommunikáció meghatáro-
zó tereiből: egyre elavultabb kommunikációs technikákkal dolgozik, egyre rugalmatlanabb
intézményrendszerré válik, egyre kevésbé tudja motiválni a rábizott fiatalokat, egyre „ha-
szontalanabb” tudást közvetít, egyre inkább leértékeli, erodálja önmagát és a benne dolgozó
pedagógusokat.

Médiapedagógia az iskolában

Korábban azt hirdettük, hogy az iskolának a világ értelmezésére kell megtanítania a diá-
kokat. Most csupán azt kell tudatosítanunk, hogy a világról szóló ismeretek többsége jelentős
mértékben a média által közvetítve jelenik meg számunkra. Ebből következően a világ megis-
merése és értelmezése magában foglalja a médiaszövegek kritikai értelmezését is. Az általunk
javasolt modell – az úgynevezett komplex médiapedagógia – kétféle pedagógiai törekvést fo-
galmaz meg. Egyrészt azt a pedagógiai irányultságot, amely az iskolai oktatás egésze számára
igyekszik interaktív módon beépíteni azokat a hatásokat, amelyek a diákok szocializációjában
egyre fontosabb szerepet játszó média világból érkeznek. Ezáltal igyekszik tudatos médiafo-
gyasztásra nevelni őket. Ezt a médiapedagógiai tudást a tanárok az általános tanárképzésben
szerezhetik meg, így szerencsés esetben az egész iskola szellemiségében, valamennyi tantárgy,
valamennyi tanár szemléletében és pedagógiai eszköztárában megtalálható.

A médiapedagógia másik fókusza a kreatív médiagyakorlatokra irányul. Különböző tan-
tárgyak, vagy éppen a médiaismeret óra keretében a diákok médiaszövegeket alkotnak, vagy
közös produktumokat hoznak létre projektmunka keretében. Ebből a szempontból érdemes
külön is kiemelni azt a tényt, hogy a felnövekvő nemzedékek már egyre kevésbé csak passzív
befogadói a digitális kultúrának: nemcsak olvasnak, hanem írnak és alkotnak is benne. Ma
már egy viszonylag egyszerű mobiltelefonnal is képeket, sőt filmeket lehet készíteni, a honla-
pok, a blogok és a különböző közösségi hálózatok (például a Facebook) pedig az önkifejezés,
illetve a kreativitás végtelen lehetőségét kínálják. Ez a fajta interaktív közeg sajátosan új
„népművészetet” eredményezett, amelyben egyre inkább elmosódnak a határok az alkotók
és a befogadók között.